

The distinction is made between such notions as «a system of professional development» and «a model of professional development» of a public school teacher. A model is scheduled processes and capabilities designed to ensure the professional development of teachers from the beginning of their training. The system of professional development encompasses a broader perspective, which includes functional relationships between the aims and objectives of professional development; the context in which professional development will take place; personal and professional characteristics of participants; the applied models, methods and means of action; funds and results of professional development; the evaluation of the effectiveness of professional development; the infrastructure supporting professional development.

The authors have analysed theories, concepts, approaches underlying public school teachers' professional development in the leading countries of the world (a theory of age and phases, a theory of professional development cycle, a concept of acmeology, systemic-structural, andragogical and intercultural approaches).

Special attention is given to the theory of professional development cycle. Summarising different approaches to this theory, the following stages can be identified: survival, which is characterised by the lack of knowledge about methodology of teaching the subject and the desire to correspond to the established image of a teacher; adaptation: conducting research and linking theoretical knowledge to everyday professional practice; accumulation of experience: enhancing knowledge about methodology of teaching, academic programs, competencies and developing your own teaching style; maturity, which is characterised by the awareness of belonging to a teaching profession, directing your activities to the all-round development of students, showing professional enthusiasm; decay and retirement.

The main objectives of the modern system of public school teachers' professional development in the English-speaking countries have been determined (i.e. to promote understanding of the new context of education at the beginning of the XXI century based on the pre-mastered knowledge; to acquaint teachers with the new requirements of academic programs; to introduce new educational technologies for thorough professional training; to stimulate exchange of experience among teachers; to identify current problems of everyday professional practice).

Key words: *professional development, a system of professional development, a model of professional development, a concept of acmeology, systemic-structural, andragogical, intercultural approaches, a theory of age and phases, a theory of professional development cycle.*

УДК 37.(091)

О. А. Устименко-Косоріч, В. С. Курило

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЗМІСТОВІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОНАВСЬКОГО СТИЛЮ У СЕРБСЬКИХ БАЯНІСТІВ-АКОРДЕОНІСТІВ

У статті доведено унікальність баянно-акордеонної освіти, що розглянута на етнонаціональному виконавському стилі баяністів-акордеоністів та його змістових компонентах, які розкривають «автопортрет» виконавської школи локально визначеної країни. Зазначено, що формування етнонаціонального виконавського стилю в баянно-акордеонних школах спрямоване на збереження та відтворення духовної культури й національних особливостей народу з метою трансформації духовно-морального потенціалу і якостей особистості. Процес

опанування етнонаціональним виконавським стилем учня-музиканта невід'ємний від розвитку етноорієнтованої музично-естетичної свідомості, якою стає «звукомовна свідомість», що виникає в контексті етномузичної традиції певної країни.

Ключові слова: баян-акордеон, школа, формування, етнонаціональний стиль, розвиток, учень, виконавець, індивідуальний стиль.

Постановка проблеми. Аналіз теоретичних засад етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордоністів потребує цілісного дослідження компонентів формування досліджуваного стилю в школах академічно-народного типу, визначення критеріїв і оцінки його сформованості.

І в цьому сенсі слід своєчасно розставити акценти в обговоренні питання формування й розвитку досліджуваного стилю. Ураховуючи специфіку процесу навчання гри на баяні-акордеоні й вікові характеристики учнів сербської музичної школи академічно-народного типу (7–18 років), можемо свідчити про формування творчого відношення до музично-практичної діяльності, оволодіння виконавськими навичками та прийомами, уміння композиційно опанувати формою музичним репертуаром. Але говорити про самобутній виконавський стиль учня цієї вікової категорії, про втілення оригінальних виконавських знахідок для розкриття авторського задуму ще передчасно. Однак формування етнонаціонального виконавського стилю в сербських баяністів-акордеоністів є головним завданням педагогів за фахом на всіх рівнях музично-практичної освіти, що вирізняє сербську баянно-акордеонну школу серед інших національних музично-освітніх закладів.

Аналіз актуальних досліджень. Засадничими в теорії стилю та музично-педагогічній науці вважаються концепції Б. Яворського та Б. Асаф'єва. Б. Яворський поняття «стиль» пов'язує з феноменом музичного мислення та розглядає з позиції історизму. За Б. Яворським термін «стиль» об'єднує всі прояви духовної культури, яка вміщує різні види мистецтва ідеологічного, соціального, етнонаціонального походження [5]. Б. Асаф'єв зміст поняття «стиль» розуміє як комплекс засобів музичної виразності, що реалізуються під впливом художньо-естетичної волі індивіда [1, 25]. «Стиль» діалектично уможлиблює певні відхилення від норми, що символізує типове, відповідно до історичного часу, та унікальне, характерне новому періоду [там само].

Теорія виконавського стилю достатньо висвітлена в межах науки про інтерпретацію (інтерпретологію) Г. Коганом, О. Суботою, С. Фейнберга. Дослідники вважають, що стиль характеризується сукупністю технічних і виразних засобів артиста: індивідуальне ставлення до структури музичного матеріалу, особистий підхід до фразування, манера володіння інструментом,

інтелект музиканта, психологія виконавця та його світосприйняття. На думку В. Медушевського зворотній контакт між композиторським і виконавським стилем досягається в межах сприйняття індивіда [5]. Але теорія формування етнонаціонального стилю сербських баяністів-акордеоністів залишається за межами науково-дослідних інтересів.

Мета статті – розгляд процесів формування та розвитку етнонаціонального виконавського стилю відповідно до специфіки процесу навчання музично-виконавській майстерності баяністів-акордеоністів і усвідомлення закономірного переходу етапу його формування в стадію розвитку.

Виклад основного матеріалу. Невід’ємною складовою процесу формування етнонаціонального виконавського стилю, на думку Л. Вахтель, є розвиток баяністів-акордеоністів на професійному й особистісному рівнях [2, 15]. У дослідженні змістових компонентів формування етнонаціонального виконавського стилю учнів сербських музичних закладів урахуємо низку ключових ідей, що узгоджуються з концептуальними положеннями дослідження: урахування теоретичних положень щодо поняття «стиль»; структурно-функціональний аспект етнонаціонального виконавського стилю; педагогічні умови та засоби його ефективного формування, а також критерії та рівні його сформованості в сербських баяністів-акордеоністів.

Охарактеризуємо докладніше кожен блок формування етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордеоністів:

Етнокультурний блок містить два етапи: перший – усвідомлення учнями етнонаціональної сутності музично-виконавської діяльності, що реалізовується на двох рівнях: виявлення й вивчення баяністами-акордеоністами особливостей національного характеру та його відображення в музично-виконавській діяльності й розуміння музичного твору як носія етнонаціональних традицій; другий – усвідомлення особистого виконавського процесу як носія етнонаціонального стилю.

Відповідно, завданнями, що вирішуються на цьому етапі стають: впровадження педагогом у навчальну програму народного репертуару, який націлений на розвиток сприйняття сербськими баяністами-акордеоністами національної мелодики, ритмів, образів; музично-теоретичний і виконавсько-педагогічний аналіз різних виконавських інтерпретацій; проведення порівняльного аналізу педагога й учня інтерпретацій видатних музикантів, представників різних національних шкіл із метою виявлення етнонаціональних виконавських характеристик.

Оцінкою сформованості етнокультурних знань баяністів-акордеоністів на першому етапі стають: рівень самостійного аналізу інтерпретації, виявлення етнонаціональних особливостей музичного твору; виконання народної музики у власній інтерпретації з урахуванням етнонаціонального стилю музики.

Реалізацію другого етапу умовно розподіляємо на три рівні: вивчення особливостей, специфічних діалектичних рис етнонаціонального виконавського стилю; усвідомлення особистісного етнонаціонального виконавського компонента; усвідомлення етнокультурного діалогу між композитором і виконавцем у процесі інтерпретації музичного репертуару.

Завдання, які вирішуються спільно з педагогом на другому етапі можемо сформулювати таким чином: розвиток етноорієнтовного слуху та етноорієнтованої музично-естетичної свідомості в баяністів-акордеоністів; здатність до індивідуального вибору учнем засобів музичної виразності, які відповідають етнонаціональним особливостям музичного твору.

Оцінка сформованості етнокультурності баяністів-акордеоністів на цьому рівні заснована на визначенні рівня розвитку етноорієнтовного слуху баяніста-акордеоніста, рівень опанування варіативними параметрами (темпу, агогіки, артикуляції, динаміки) у вираженні етнонаціональних особливостей твору. Ступінь оволодіння етнокультурним блоком визначається в показниках «етнохарактерність» та «індивідуальність» у виборі власних підходів до інтерпретації музичних творів.

Отже, формування етнонаціонального виконавського стилю засновано на процесі освоєння й усвідомлення етнокультурної сутності виконавської діяльності, співставленні етнокультурних традицій сербської національної виконавської школи зі світовими досягненнями баянно-акордеонного виконавства. У результаті цього процесу учні можуть визначити етнокультурні особливості й пріоритети власної національної виконавської школи та усвідомити базові коріння формування етнонаціонального стилю.

Технічно-технологічний блок формування етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордеоністів передбачає два етапи відповідних інтерпретації музичного твору: вибір інтерпретаторського рішення й створення завершеної інтерпретації.

Перший етап формування етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів на основі інтерпретаторського рішення вміщує три рівні: вибір твору, інформативне ознайомлення, розбір тексту; педагогічний показ твору, пошук і вибір відповідного інтерпретаторського рішення; підтвердження сформованості інтерпретаторського рішення на виконавській моделі.

Вибір музичного твору для вивчення – початковий рівень першого етапу формування етнонаціонального стилю, що відбувається відповідно до вимог навчальних програм і потреб професійного росту певного учня (освоєння певного музичного жанру та видів виконавської техніки).

Перший етап (знайомство з текстом музичного твору) сербськими викладачами забезпечується наступним чином: на основі власного виконавського показу музичного твору педагог пропонує учню проаналізувати художньо-образний зміст музики, визначити можливі варіанти звукового вирішення окремих фактурних побудов; на основі доступного музичного твору в спільній співпраці викладача й учня визначається «художньо-образний центр» виконуваної музики, з'ясовуються індивідуальні технічні шляхи для його реалізації на власній виконавській моделі. Подібний конспект роботи над музичним твором стає зразком для подальшої виконавської самостійної діяльності виконавця; педагог пропонує учню попереднє прочитання музичного твору засобом прослуховування аудіо-запису композиції в декількох варіантах його інтерпретації, що спрямовано на розвиток у вихованця вмінь виявляти характерні особливості кожної виконавської трактовки музики, зберігаючи індивідуальність та власну ініціативу в подальшому пошуку інтерпретаторського рішення. М. Тайчевіч наголошує, що перше знайомство з музичним твором передбачає емоційний відгук від виконавця, в іншому випадку, композицію не слід взагалі вивчати [6, 23].

Наступний рівень першого етапу містить показ твору, а також пошук і вибір найкращого інтерпретаторського рішення. Цей рівень пов'язаний із реалізацією завдань, що віддзеркалює шлях побудови баяністами-акордеоністами інтерпретаторського плану та підкреслює деякі аспекти взаємодії педагога й студента на цьому етапі: активізація педагогом проєктивного творчого мислення учнем, спрямованого на виявлення цілісності в конструкції музичного твору; «розкодування» культурних традицій і стильових особливостей музики; активізація стимулу студентів до «усвідомлення традицій», до створення оригінального інтерпретаторського рішення. За допомогою проєктивного творчого мислення форма музичного твору розглядається не абстрактно або фрагментарно, а як цілісна художньо-змістовна композиція; розбудова плану реалізації художнього змісту музичного твору, що припускає, за Л. Вахтель, «суб'єктивне розуміння» [2, 13] і вираження образного змісту в індивідуальній виконавській техніці учня. У прочитанні музичного твору можуть взаємодіяти об'єктивні вимоги тексту та їх суб'єктивне бачення

виконавцем, що сприяє виявленню образного центру окремих частин цілого музичного твору, а також вибору характерних засобів музичної виразності для реалізації художнього змісту музики.

У період, коли баяніст-акордеоніст остаточно вивчає текст музичного твору, опановує відповідними темпами, педагог активізує увагу та зацікавленість виконавця до виконуваної музики. Викладач пропонує учню ознайомитися з відповідною літературою, яка висвітлює історію походження композиції, біографію композитора, особливості стилю тощо. Кожен черговий показ виконуваної музики учнем педагогу супроводжується оцінкою виконавського рішення, пошуком нових засобів музичної виразності для наближення до авторського художнього задуму, що пов'язано з роботою критичного мислення. Виявлення стильових характеристик музичного твору невід'ємне від усвідомлення особливостей композиторського стилю, що впливає на вибір характеру, образного змісту композиції та технологічних виконавських рішень.

Відомо, що традиція й інновація в музичному мистецтві знаходяться у постійному діалозі, завдяки якому активізується творчий процес і розвиток традицій. Паралельно з процесом інтерпретації музичного твору учнем відбувається засвоєння традицій, їх переробка відповідно до індивідуального стилю та духу часу. У цьому сенсі усвідомлення традицій супроводжується прагненням виконавця до створення оригінального індивідуального інтерпретаторського рішення, вольовими якостями учня, які містять, за Л. Вахтель, технічну, творчу та пізнавальну активність баяністів-акордеоністів [2, 13].

Сформованість етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордеоністів на першому етапі констатуємо у зв'язку з проявами пізнавальної, творчої, технічної активності учнів; індивідуального інтерпретаторського плану, що містить автентичність об'єктивним вимогам композиції та суб'єктивність їх прочитання учнем; самостійного пошуку виконавських рішень, що наближені до авторського задуму; мотивації до усвідомлення традицій та їх переробка відповідно до особистого виконавського ладу та духу часу.

Другий етап формування етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордеоністів припускає створення цілісної переконливої інтерпретації музичного твору, що реалізується на трьох рівнях: знаходження у виконуваному музичному творі «художнього центру»; усвідомлення учнем особливостей застосування індивідуальної виконавської техніки, що відповідає характеру та змісту виконуваної музики; підготовки й презентації музичного твору на естраді.

Другий етап передбачає вирішення таких завдань: розвиток індивідуальної виконавської техніки баяністів-акордеоністів у єдності з їх творчою та пізнавальною активністю; активізація самоконтролю під час концертного виступу; встановлення атмосфери співтворчості між викладачем і учнем; розвиток педагогічних знань у баяніста-акордеоніста через упровадження до плану індивідуального заняття ігрового проекту «учень у ролі викладача».

Визначимо особливості підготовки сербських баяністів-акордеоністів, які значно відрізняються від вітчизняних педагогічних підходів: прискіплива увага педагога до емоційного стану учня; переконання учня у власних силах і успіху концертного виступу; постійне проведення акустичних тренувань-репетицій із метою адаптації слухових якостей учня до акустичних особливостей приміщення (залу, аудиторії тощо); обговорення та тренування сценічних рухів виконавця, артистизму, опанування прийомами поведінки на сцені в критичних ситуаціях.

Отже, встановлення творчого діалогу та атмосфери співтворчості між викладачем та учнем є важливою умовою у формуванні етнонаціонального виконавського стилю сербських баяністів-акордеоністів, який вміщує: прискіпливу увагу викладача до внутрішнього складу учня; урахування викладачем внутрішньої мотивації учня у побудові навчального процесу; сприйняття учнем викладача як джерела досвіду.

Критеріями й оцінкою сформованості етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів на другому етапі виступають: рівень виконання об'єктивних вимог музично-текстового формату; стильові особливості, компоненти авторського задуму; рівень індивідуальності, суб'єктивно-творчого начала баяністів-акордеоністів у реалізації художнього змісту виконуваної музики; рівень технічно-технологічної досконалості учня в процесі виконання, що віддзеркалюється у варіативних параметрах інтерпретаторського рішення в архітектурно-звуковій реалізації композиції; рівень артистизму та реалізація сценічного образу в процесі концертного виступу.

Особистісний блок формування етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів містить два етапи: формування «акмеособистості»; творча самореалізація учня. Зазначені компоненти особистісного блоку знаходяться в діалектичній єдності, адже формування «акмеособистості» передбачає віру суб'єкта в розвиток свого творчого потенціалу, який спрямовує процес творчого саморозвитку в стадію самопізнання, що дозволяє індивіду прогнозувати життєву перспективу, як наслідок, – виникає стимул для його духовної та інтелектуальної довершеності.

Перший етап реалізації особистісного блоку формування етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів передбачає два рівні: розкриття особистісних якостей учня у виконавсько-практичній діяльності; постановка надмети та розкриття особистих вищих потенцій у творчо-практичному процесі.

Ураховуючи два рівні особистісного блоку, завданнями, що реалізуються, стають: розкриття особистості через творчо-виконавський процес; розвиток духовних здібностей у процесі комплексного музичного виховання; збагачення особистого життєвого досвіду та його використання в індивідуально-виховному проекті реалізації виконавських здібностей.

Критерієм сформованості особистісного блоку етнонаціонального виконавського стилю на першому етапі виступає самостійність і творча ініціатива учнів у реалізації професійно-творчих завдань.

Оцінку сформованості етнонаціонального виконавського стилю розглядаємо на рівні творчих ініціатив виконавців і артистичних здібностей, сценічної поведінки на естраді.

Реалізація особистісного блоку на другому етапі припускає творчу самореалізацію учня, що містить три рівня: самостійна регуляція власних індивідуально-творчих особливостей та їх адаптація в індивідуальному виконавському стилі; самоконтроль емоційного напруження учня в процесі естрадно-концертної виконавської діяльності; усвідомлення особистої ролі в навчально-професійному процесі музично-освітнього закладу.

Завданнями на цьому рівні стають: самореалізація та художньо-естетична актуалізація учня в процесі професійної підготовки; формування стимулів до музично-виконавської діяльності учня; розвиток самостійності баяністів-акордеоністів у період навчання в музично-освітньому закладі.

Критеріями сформованості особистісного блоку етнонаціонального виконавського стилю на другому етапі виступають: самостійність учнів у процесі навчання в музично-освітніх закладах; самореалізація виконавця в процесі професійного виховання.

Оцінка сформованості етнонаціонального виконавського стилю встановлюється за показниками відповідності рівня творчої активності баяністів-акордеоністів, самостійності в процесі навчально-професійної діяльності.

Висновки. Ураховуючи творчий контекст становлення етнонаціонального виконавського стилю, що сприяє підвищенню духовно-естетичної та пізнавальної активності баяністів-акордеоністів, підкреслимо процес трансформації особистості в межах музично-освітнього періоду, який передбачає формування нових особистісних смислів у свідомості індивіда.

Становлення системи етнонаціональних цінностей активізує процес формування особистісних цінностей і самодосконалості, що детермінує активізацію та ефективність розвитку стилю виконавсько-професійної діяльності баяніста-акордеоніста.

Регулювання процесу взаємодії та взаємозбагачення етнонаціональних і особистих цінностей обумовлено вимогами вектора діяльності, що спрямований, за Л. Дорфманом, «у нескінченність» [3, 90]. Цей процес висвітлює міру духовного, естетичного, інтелектуального, чуттєвого розвитку особистості та припускає не тільки форму пізнання, але й трансформацію соціокультурного й інтраіндивідуального світу індивіда.

Зазначимо, що в процесі формування етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів формується механізм саморозвитку особистості, розкривається її творчий потенціал, визріває усвідомлення власного призначення в майбутній професії.

Отже, формування етнонаціонального виконавського стилю баяністів-акордеоністів покладено в сербську музичну освітньо-виховну систему, що спрямована на збереження та відтворення духовної культури й національних особливостей народу з метою трансформації духовно-морального потенціалу і якостей особистості. Процес опанування етнонаціональним виконавським стилем учня-музиканта невід'ємний від розвитку етноорієнтованої музично-естетичної свідомості, якою стає «звучомовна свідомість», що виникає в контексті етномузичної традиції та уможливорює людині певного етносу створювати суспільно значущі цінності, демонструвати власну етнонаціональну приналежність на виконавському стилі.

Перспективи подальших наукових розвиток вбачаємо в подальшому дослідженні педагогічних принципів розвитку етнонаціонального стилю в сербських баяністів-акордеоністів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев Б. Речевая интонация / Б. Асафьев. – М-Л. : Изд-во Музыка, 1965. – 136 с.
2. Вахтель, Л. В. Этнокультурный стиль музыкально- исполнительской деятельности студента как интегративная категория / Н. И. Вьюнова, Л. В. Вахтель // Проблемы и перспективы развития художественного профессионального педагогического образования : мат-лы всеросс. научно-практической конф., Самара, 30 сент. 2008 г. – Самара, Са- мар. гос. пед. ун-т, 2008. – Часть 1. – С. 12–16.
3. Дорфман Л. Я. Эмоции в искусстве / Л. Я. Дорфман. – М. : Смысл, 1997. – 424 с.
4. Медушевский В. О содержании понятия «адекватное восприятие» / В. Медушевский // Восприятие музыки: сб. статей / ред.-сост. В. Максимов. – М. : Музыка, 1980. – С. 140–150
5. Яворский Б. Статьи, воспоминание, переписка / Б. Яворский. – М. : Советский композитор. – 1972. – 711 с.

6. Тајчевић М. Основи теорије музике / М. Тајчевић. – Београд : научна књига, 1988. – 187 с.

РЕЗЮМЕ

Устименко-Косорич Е. А., Курило В. С. Содержательные компоненты формирования этнонационального исполнительского стиля у сербских баянистов-аккордеонистов.

В статье доказана уникальность баянно-аккордеонного образования, которая рассмотрена на этнонациональном исполнительском стиле баянистов-аккордеонистов и его содержательных компонентах, раскрывающих «автопортрет» исполнительской школы локально указанной страны. Указано, что формирование этнонационального исполнительского стиля в баянно-аккордеонных школах направлено на сохранение и воссоздание духовной культуры и национальных особенностей народа с целью трансформации духовно-нравственного потенциала и качеств личности. Процесс овладения этнонациональным исполнительским стилем ученика-музыканта неотделим от развития этноориентированного музыкально-эстетического сознания, которым становится «звукоречевое сознание», возникающее в контексте этномузыкальной традиции определенной страны.

Ключевые слова: баян-аккордеон, школа, формирования, этнонациональный стиль, развитие, ученик, исполнитель, индивидуальный стиль.

SUMMARY

Ustymenko-Kosorich O., Kurylo V. Substantial components of formation etnonational performing style of serbian accordernist.

We prove the uniqueness of the accordion education, which is considered the ethnonational performing accordion style and content components that reveal the «self-portrait» performing school locally designated country. It is indicated that the formation of ethnic national performing accordion style at schools aimed at the preservation and restoration of spiritual culture and national characteristics of the people to transform the spiritual and moral potential and personality traits. The process of mastering ethnic national performing style student musician are inseparable from the development of ethnic national musical-aesthetic consciousness that becomes «voice sound mind consciousness» that occurs in the context of a particular country ethno musical tradition.

An integral part of the formation of ethnic style of performing, according to L. Wachtel, is the development bayan-accordion at the professional and personal levels In a study of the semantic components forming ethnic Serb students performing style music institutions takes into account a number of key ideas that are consistent with the provisions of conceptual studies: consideration of theoretical positions on the concept of «style», structural and functional aspects of ethnic style of performing, teaching conditions and means of effective formation and the criteria and the level of the formation of the Serbian bayan-accordion.

The components of ethnic performing style consistent with the educational technology of its formation are proposed. Since the development of the individual performing technique as a component of style is reflected in the technical-technological unit. Ethnic identity component related to ethno-cultural unit of its formation and implementation within ethnocultural development bayan-accordionis investigated. The personal style is block formation derived for the first two blocks and includes the development of motivational sphere bayan-accordion and self-realozation in the teachers training preparation.

Key words: accordion, school, form, ethnic national style, development, student, artist, individual style.